

مقایسه سازگاری اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان کاربر اینترنت و غیر کاربر اینترنت

مهرانگیز پیوسته گر *

سوری محرمزاده **

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، مقایسه سازگاری اجتماعی و پیشرفت تحصیلی در دو گروه از دانش آموزان کاربر و غیر کاربر کامپیوتر و اینترنت بود. این پژوهش از نوع مقطعی - مقایسه‌ای بود. جامعه آماری، شامل کلیه دانش آموزان دبیرستانی ۱۷-۱۶ ساله کاربر و غیر کاربر اینترنت در سال ۱۳۹۳ بود. افراد نمونه ۴۰۰ نفر از دانش آموزان دختر و پسر سال دوم دبیرستان در شهر تهران بودند. دانش آموزان غیر کاربر با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی طبقه‌ای و دانش آموزان کاربر به شیوه هم‌تاسازی (بر اساس سن، جنس و طبقه اجتماعی اقتصادی) انتخاب شدند. برای جمع آوری داده‌ها از پرسش‌نامه سازگاری دانش آموزان دبیرستانی (AISS) و یک پرسش‌نامه محقق ساخته برای سنجش ویژگی‌های جمعیت شناختی استفاده شد. برای سنجش پیشرفت تحصیلی دانش آموزان از مقایسه تفاوت معدل کل نیمسال اول و دوم دو گروه استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها، از آزمون آماری تی و تحلیل واریانس استفاده شد. نتایج نشان داد که بین دو گروه از دانش آموزان در پیشرفت تحصیلی تفاوت معنی‌داری وجود دارد. بدین معنا که دانش آموزان کاربر پیشرفت تحصیلی بیشتری از دانش آموزان غیر کاربر نشان دادند. اما، بین دو گروه از دانش آموزان از نظر سازگاری اجتماعی تفاوتی مشاهده نشد. به علاوه، نتایج آزمون تحلیل واریانس دو طرفه نشان داد تأثیر کاربرد کامپیوتر بر پیشرفت تحصیلی دو جنس یکسان است و در هر دو جنس موجب افزایش پیشرفت تحصیلی می‌شود. این نتایج تلویحات مهمی برای مدیران و برنامه‌ریزان در زمینه آموزش شیوه استفاده از اینترنت به دانش آموزان دارد.

واژگان کلیدی

دانش آموزان کاربر اینترنت و غیر کاربر اینترنت، سازگاری اجتماعی، پیشرفت تحصیلی

* دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران mipaivestegar@alzahra.ac.ir

** کارشناس ارشد روان‌شناسی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران moharamzadeh_S@yahoo.com

نویسنده مسؤول یا طرف مکاتبه: مهرانگیز پیوسته گر

مقدمه

تکنولوژی‌های جدید، شرایطی فراهم نموده که افراد مختلف به خصوص قشر جوان با افراد و مکان‌های بسیار دور مرتبط می‌شوند و به عبارت دیگر، آموزش و یادگیری گسترش بسیار یافته است. انسان‌ها برای عقب نماندن از پیشرفت و هماهنگ شدن با جهان پیرامون خود باید مرتباً در حال یادگیری باشند تا از نوآوری‌ها عقب نمانند (Beer & Burrows, 2007). آخرین آمارها از تعداد کاربران اینترنت در ایران نشان می‌دهد که ۶۰ درصد مردم از اینترنت استفاده می‌کنند.^۱ هم‌چنین، بر اساس آخرین آمار به دست آمده در مرکز آمار، پنج استان تهران، اصفهان، تبریز، یزد و شیراز از حیث ضریب نفوذ اینترنت بیشترین کاربرد را به خود اختصاص داده‌اند (Ghasem Zadeh, Shahrara & Moradi, 2007).

دستیابی به کامپیوتر و شبکه جهانی، افراد را با انبوهی از اطلاعات جدید و نشریه‌های الکترونیکی^۲ رو به رو می‌کند. با توجه به طبیعت پیچیده رسانه‌های اجتماعی، انتظار می‌رود به تدریج استفاده از کامپیوتر و دیگر ابزارهای قدرتمند از اجزای لازم در تدریس محسوب شوند. یکی از ویژگی‌های منحصر به فرد کامپیوتر، استفاده از شبکه است که منجر به کاهش هزینه‌های ارتباطات برای شناسایی دیگران، افزایش اطلاعات، شناسایی منابع آموزشی و نیز تسهیل تعاملات آینده فرد می‌شود (Berg, Bergaum & Christoph, 2007). با استفاده از این تکنولوژی به کمک بانک‌های اطلاعاتی و برنامه‌های نرم‌افزاری می‌توان دروس جدیدی را با توجه به نیازها و علایق دانش‌آموزان ارائه نمود. در این شیوه، ساعات یادگیری محدود به ساعات درسی نمی‌شود و دانش‌آموزان در هر ساعت از شبانه روز می‌توانند به منابع درسی (منابع آنلاین) و نرم‌افزارهای یادگیری دسترسی داشته باشند. امروزه، استفاده از کامپیوتر و شبکه‌های اجتماعی^۳ به تدریج قسمت زیادی از زندگی روزانه افراد به خصوص دانش‌آموزان را اشغال کرده است و شیوه تعامل مردم با یکدیگر را تغییر داده‌اند (Ellison et al., 2009). اینترنت دنیای مجازی است که به افراد فرصت تجربه شکل خاصی از روابط اجتماعی را می‌دهد که در آن افراد حضور اجتماعی واقعی ندارند. تحقیقات نشان می‌دهد که دانش‌آموزان با استفاده از کامپیوتر و اینترنت علاوه بر مسایل آموزشی، اطلاعات زیادی را درباره دیگران جست‌وجو می‌کنند (Heiberger & Junco, 2011).

۱. مرکز مدیریت توسعه ملی اینترنت

استفاده از کامپیوتر به طور بالقوه می‌تواند به دانش‌آموزان به‌عنوان تسهیل‌کننده‌های روابط اجتماعی نیز کمک کند (Mazer, Murphy & Simonds, 2007). دانش‌آموزان هنگام یادگیری‌های آنلاین علاوه بر آموزش می‌توانند با هم‌سالان خود آسان‌تر ارتباط برقرار کنند (Careerbuilder, 2008). به علاوه، دانش‌آموزان به وسیله تعامل با هم‌سالان و معلمان و از طریق به اشتراک گذاشتن اطلاعات مربوط به فعالیت‌های فوق برنامه، رشد علمی بیشتری به دست می‌آورند (Gemmill & Peterson, 2006). محققان در پژوهشی نشان دادند که دانش‌آموزان در صورت استفاده از کامپیوتر و اینترنت می‌توانند اطلاعات مورد نیاز را حتی قبل از رفتن به دبیرستان، با یکدیگر به اشتراک بگذارند (Ko et al., 2006). هم‌چنین، استفاده علمی از گفت‌وگوی آنلاین از طریق تعامل با دوستان در خارج از کلاس درس، به درک هدفمند دانش‌آموزان کمک می‌کند. محققان در پژوهشی تحت عنوان «مقایسه تأثیر روش آموزش مبتنی بر وب و آموزش مبتنی بر روش سنتی در یادگیری و انگیزش پیشرفت تحصیلی» نشان داده‌اند که آموزش از طریق وب به طور قابل ملاحظه‌ای در متغیر انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر بوده است (Ashoori et al., 2014).

برخی پژوهش‌ها، نتایجی مخالف آرای بالا ارائه نموده‌اند. به عنوان مثال، منصور (Mansouri, 2008) در تحقیقی به مقایسه تأثیر مدارس هوشمند و عادی بر مهارت‌های تفکر انتقادی و انگیزش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه تهران پرداخته و نشان داده است که میانگین مهارت‌های تفکر انتقادی دانش‌آموزان مدارس هوشمند بالاتر از دانش‌آموزان مدارس عادی است؛ اما، تفاوت معناداری در انگیزه پیشرفت تحصیلی میان دانش‌آموزان مدرسه هوشمند و عادی مشاهده نکرده است.

علاوه بر ارتباط موجود بین استفاده از کامپیوتر و پیشرفت تحصیلی، یکی دیگر از متغیرهای مورد توجه محققان، در حیطه مسایل آموزش و پرورش، سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان است. سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان، همواره مورد توجه بسیاری از پژوهشگران در سراسر جهان بوده است (Pasek, More & Hargittai, 2009)، زیرا سازگاری اجتماعی در محیط دبیرستان، یکی از فعالیت‌های مهم در حال ظهور بزرگسالی است که موفقیت در تحصیل و فراتر از آن را پیش‌بینی می‌کند. محققان نشان داده‌اند که اینترنت اثرات مثبتی بر سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دارد. به خصوص مواقعی که آنها با فشارهای ناشی از تغییر محیط مواجه می‌شوند

(Leander & McKim, 2003). برخی پژوهشگران اظهار نموده‌اند، دانش‌آموزانی که قبل از رفتن به دبیرستان، اقدام به ایجاد شبکه‌ای از هم‌کلاسی‌ها می‌کنند، با استرس تجربه دبیرستان و ورود به دنیای جدید بهتر سازگار می‌شوند (Bosch, 2009). به عنوان مثال، دانش‌آموزان کره جنوبی ساکن آمریکا هنگامی که با موقعیت مبهمی مواجه می‌شدند با دانش‌آموزان کشور خودشان مرتبط می‌شدند و این ارتباط شبکه‌ای به آنها کمک می‌کرد با تفاوت‌های فرهنگی و محیط جدید بهتر سازگار شوند (Kim et al., 2006).

رانی و تروپ-گوردون (Ranney & Troop-Gordon, 2012)، سازگاری اجتماعی را فرآیندی می‌دانند که در آن دانش‌آموزانی که مشکلات سازگاری اجتماعی در دبیرستان را گزارش می‌دهند، بسیار شبیه کسانی هستند که از احساس تنهایی، اضطراب و افسردگی رنج می‌برند. راش و همیلتون (Rausch, & Hamilton, 2006)، سازگاری اجتماعی را فرآیندی می‌دانند که از طریق ابراز رضایت دانش‌آموزان از کیفیت اطلاعات دریافت شده از معلمان، کارمندان و هم‌سالان، قابل اندازه‌گیری است. بسیاری از محققان در زمینه آموزش دانش‌آموزان، اقدام به بررسی نقش عوامل متعدد، در پیش‌بینی سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان نمودند (Williams, 2006). مطالعات متعدد زاینز، بلادورث، ویسبرگ و والبرگ (Zins, Bloodworth, Weissberg & Walberg, 2004) نشان داده است که دو متغیر عملکرد تحصیلی و روابط بین فردی (به عنوان مثال، معاشرت با هم‌سالان و معلمان و تعداد دوستان)، در پیش‌بینی سازگاری و تداوم آن نقش مهمی دارند. در شرایط کنونی استفاده از کامپیوتر، یکی از عواملی است که هر دو متغیر (عملکرد تحصیلی و روابط بین فردی) را تحت تأثیر قرار داده و نظرات متفاوتی نیز در این باره ارایه شده است. به عنوان مثال، برخی محققان استدلال نمودند، استفاده از کامپیوتر و شبکه‌های اجتماعی به پیشبرد عملکرد تحصیلی و سازگاری دانش‌آموزان منجر می‌شود و برخی هم استفاده از کامپیوتر و شبکه‌های اجتماعی را به عنوان مانعی برای عملکرد تحصیلی و سازگاری ذکر کردند. کالتیالا-هینو، لیتونن و ریمپلا (Kaltiala-Heino, Lintonen & Rimpelä, 2004) در پژوهشی نشان دادند که استفاده از کامپیوتر و به تبع آن اینترنت با عملکرد تحصیلی و سازگاری دانش‌آموزان رابطه منفی دارد. سالووی، کارسو و نلسون (Salaway, Caruso & Nelson, 2008) اظهار نمودند، هر چه دانش‌آموزان مدت زمان بیشتری صرف شبکه‌های اجتماعی نمایند، عملکرد پایین‌تر تحصیلی و سازگاری کمتری نشان می‌دهند. پژوهش‌های دیگر

نشان دادند که دانش‌آموزانی که از اینترنت و فن‌آوری‌های ارتباطی دیگر استفاده می‌کنند، در مقایسه با دانش‌آموزانی که از این فن‌آوری استفاده نمی‌کنند، سازگاری کمتر و افت تحصیلی بیشتری داشته‌اند (Cheung, Chiu & Lee, 2010). سالووی و همکاران (Salaway et al., 2008) در مطالعه‌ای طولی نشان دادند که استفاده طولانی مدت از رایانه به خصوص اینترنت موجب افزایش افسردگی و احساس تنهایی شده و این دو عامل به طور غیرمستقیم بر سازگاری اجتماعی فرد تأثیر منفی می‌گذارند.

بر خلاف دیدگاه محققان بالا، برخی محققان دیگر (Stephens, Fryberg Markus, Johnson & Covarrubias, 2012) اظهار نمودند، یک چهارم دانش‌آموزان، استفاده از کامپیوتر و به تبع آن اینترنت را برای موفقیت تحصیلی خود با ارزش یا بسیار ارزشمند ذکر نمودند. تری و تونر (Terri & Towner, 2011) در پژوهشی تأثیر استفاده علمی دانش‌آموزان از کامپیوتر و اینترنت را مورد تأکید قرار دادند و اظهار نمودند، بسیاری از دانش‌آموزان موفق، قبل از شروع تحصیل از اینترنت به عنوان وسیله‌ای جهت حفظ ارتباط با دوستان و آشنایی با دروس استفاده کردند. دسته‌ای از محققان اظهار کردند که معاشرت علمی آنلاین دانش‌آموزان با یکدیگر حتی ممکن است، بیشتر از معاشرت چهره به چهره به پیشرفت آنها کمک کند زاینز، بلادورث و یسبرگ و والبرگ (Zins, Bloodworth, Weissberg & Walberg, 2004) نیز در مطالعه‌ای نتایج محققان درباره نقش کامپیوتر در افزایش مهارت‌های حل مسئله، تفکر انتقادی، رشد آگاهی اجتماعی و اعتماد به نفس، احساس استقلال در یادگیری و افزایش توان کار گروهی در یادگیرندگان را مورد تأکید قرار دادند. البته، بسیاری از محققان تأکید دارند که سازگاری اجتماعی به طور مثبت با هر دو فاکتور؛ یعنی، مقدار زمان صرف شده با دوستان و تعداد دوستان دانش‌آموزان مرتبط می‌باشد (Miniwatts, 2011).

لذا، با توجه به مغایر بودن نتایج پژوهش‌های محققان درباره استفاده از کامپیوتر و رابطه آن با پیشرفت تحصیلی و سازگاری اجتماعی و نیز میزان بالای دانش‌آموزان کاربر اینترنت در کشور، در پژوهش حاضر پرسش‌هایی به این شرح بررسی شد.

۱. آیا بین پیشرفت تحصیلی و سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دبیرستانی کاربر اینترنت با دانش‌آموزان غیر کاربر اینترنت تفاوت وجود دارد؟

۲. آیا بین پیشرفت تحصیلی دختران و پسران دبیرستانی کاربر اینترنت با دانش‌آموزان غیر کاربر اینترنت تفاوت وجود دارد؟

روش

در این پژوهش علی-مقایسه‌ای، استفاده از کامپیوتر و اینترنت متغیر مستقل، پیشرفت تحصیلی و سازگاری اجتماعی متغیر وابسته محسوب می‌شود. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان ۱۶-۱۷ ساله بود. این دانش‌آموزان در سال دوم دوره متوسطه شهر تهران در سال ۱۳۹۳ مشغول تحصیل بودند. حجم نمونه پژوهش را ۴۰۰ دانش‌آموز دختر و پسر دوم دبیرستان در گرایش‌های علوم انسانی، علوم تجربی و ریاضی در مناطق ۴ و ۵ تهران تشکیل دادند. دانش‌آموزان غیر کاربر با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای و دانش‌آموزان کاربر به شیوه هم‌تاسازی (بر اساس سن، جنس، رشته تحصیلی و طبقه اجتماعی اقتصادی) انتخاب شدند. بدین صورت که در مرحله اول دو منطقه شهر تهران انتخاب شد و در مرحله دوم از هر منطقه چند دبیرستان مشخص گردید. در ادامه، از هر دبیرستان به تفکیک هر سه رشته تحصیلی، یک کلاس برگزیده شد. در مرحله سوم، مجموعاً ۲۰۰ دانش‌آموز پسر و ۲۰۰ دانش‌آموز دختر (رشته ریاضی، علوم تجربی، علوم انسانی و کار و دانش) انتخاب شدند که از میان آنها ۲۰۰ نفر غیر کاربر اینترنت (دارای کامپیوتر شخصی در منزل نبودند و در طول سال جاری از اینترنت و شبکه استفاده نکرده بودند) و ۲۰۰ نفر نیز دانش‌آموزانی بودند که از اینترنت استفاده می‌کردند. سپس، پرسش‌نامه‌ها میان آنها توزیع شد. در جدول ۱، توزیع فراوانی نمونه آماری به تفکیک جنسیت، معدل، رشته تحصیلی، تحصیلات و شغل والدین آورده شده است.

جدول ۱. توزیع فراوانی نمونه آماری به تفکیک جنسیت، رشته تحصیلی، معدل، تحصیلات و شغل والدین

متغیر	طبقه	فراوانی	درصد	متغیر	طبقه	فراوانی	درصد
جنسیت	دختر	۲۰۰	۵۰	تحصیلات	بی سواد	۱۵	۴
	پسر	۲۰۰	۵۰		سیکل	۲۰۸	۵۲
رشته تحصیلی	ریاضی	۱۰۰	۲۵	مادر	دیپلم	۱۴۶	۳۶
	تجربی	۱۰۰	۲۵		لیسانس و بالاتر	۲۰	۵
	انسانی	۱۰۰	۲۵		نامشخص	۱۱	۳
وضعیت مالکیت کامپیوتر	دارای کامپیوتر شخصی	۲۰۰	۵۰	پدر	بی سواد	۲۵	۴
	بدون کامپیوتر شخصی	۲۰۰	۵۰		سیکل	۱۶۸	۴۲
متغیر	طبقه	میانگین	انحراف استاندارد	متغیر	طبقه	فراوانی	درصد
معدل نیمسال اول	ریاضی	۱۶/۲۵	۰/۶۲	مادر	لیسانس و بالاتر	۶۲	۱۵
	تجربی	۱۴/۳۲	۰/۵۵		نامشخص	۱۱	۳
	انسانی	۱۲/۴۶	۰/۸۴		خانه دار	۳۵۳	۸۸
معدل نیمسال دوم	کار و دانش	۱۲/۴۶	۰/۵۶	پدر	شاغل	۴۰	۱۰
	ریاضی	۱۶/۲۵	۱/۳		نامشخص	۷	۲
معدل نیمسال اول	تجربی	۱۴/۵۷	۱/۸	مادر	آزاد	۲۲۹	۵۷
	انسانی	۱۳/۲۱	۱/۷		دولتی	۱۵۴	۳۸
معدل نیمسال دوم	کار و دانش	۱۴/۱۲	۱/۵	پدر	بیکار	۵	۲
	ریاضی	۱۶/۲۵	۱/۳		نامشخص	۱۲	۳

پرسش‌نامه‌های استفاده شده در این تحقیق شامل پرسش‌نامه محقق ساخته و پرسش‌نامه سازگاری دانش‌آموزان دبیرستانی بود.

الف. پرسش‌نامه محقق ساخته: این پرسش‌نامه حاوی سؤالاتی است که شامل ویژگی‌های جمعیت شناختی آزمودنی (جنس، رشته تحصیلی، معدل کلی نیمسال اول و نیمسال دوم و شغل و میزان تحصیلات والدین) می‌باشد. هم‌چنین، سؤالاتی در مورد استفاده از شبکه و کامپیوتر (استفاده از اینترنت در طول سال جاری، ساعات استفاده از کامپیوتر، نوع شبکه‌های مورد استفاده) در آن مطرح شده است.

ب. پرسش‌نامه سازگاری دانش‌آموزان دبیرستانی: پرسش‌نامه سازگاری دانش‌آموزان دبیرستانی (گروه سنی ۱۸-۱۴ سال) توسط سینها و سینگ (Sinha & Singh, 2005) در دانشگاه پانتا هندوستان تدوین شده و توسط نوری ترجمه شده است. پرسش‌نامه دارای ۶۰ سؤال می‌باشد و سؤالات آن به صورت بله و خیر طراحی گردیده است. در این پرسش‌نامه برای پاسخ‌های نشانگر سازگاری در هر سه حوزه نمره صفر و در غیر این صورت نمره ۱ منظور می‌گردد. این پرسش‌نامه، دانش‌آموزان با سازگاری خوب را از دانش‌آموزان ضعیف در سه حوزه سازگاری اجتماعی، هیجانی و تحصیلی (هر حوزه حاوی ۲۰ سؤال است)، جدا می‌کند. پژوهش حاضر، با تأکید بر زیرمقیاس سازگاری اجتماعی صورت گرفته است. روایی این پرسش‌نامه از طریق همبستگی با فرم موازی (پرسش‌نامه شخصیتی کالیفرنیا) ۰/۷۳ گزارش شده است. افشار نیکان (Afshar Niyakan, 2002) با استفاده از روش بازآزمایی و با فاصله زمانی یک ترم تحصیلی برای زیرمقیاس‌های آزمون سازگاری، این ضرایب پایایی را اعلام کرده است: سازگاری عاطفی (۰/۹۴)، سازگاری اجتماعی (۰/۹۳) و سازگاری آموزشی (۰/۹۷).

یافته‌ها

سؤال اول پژوهش: آیا بین پیشرفت تحصیلی و سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دبیرستانی کاربرد اینترنت با دانش‌آموزان غیرکاربر اینترنت تفاوت وجود دارد؟

جدول ۲. مقایسه میانگین نمرات سازگاری و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان به تفکیک کاربر و غیرکاربر

متغیرها	غیرکاربر		کاربر		t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار			
سازگاری اجتماعی	۷/۶۲	۳/۴۰	۷/۵۴	۷/۲۶	-۰/۲۴	۳۹۸	۰/۸۱
سازگاری هیجانی	۵/۹۱	۳/۱	۵/۹۰	۳	۰/۰۲	۳۹۸	۰/۹۸
سازگاری تحصیلی	۶/۸۱	۲/۸۴	۶/۹۳	۲/۹۰	۰/۴۲	۳۹۸	۰/۱۲
سازگاری (کل)	۲۰/۰۷	۶/۹۳	۲۰/۴۴	۷/۲۶	۰/۵۲	۳۹۸	۰/۶۰
پیشرفت تحصیلی (تفاوت میانگین دو نیمسال)	۰/۴۴	۲/۱۵	۰/۸۱	۱/۵۴	۱/۹۷	۳۹۸	۰/۰۵

بر اساس اطلاعات جدول ۲، مشاهده می‌شود که t محاسبه شده برای همه زیرمقیاس‌های سازگاری کمتر از t جدول است. این نتایج نشان می‌دهند که بین دو گروه دانش‌آموزان غیر کاربر و کاربر در سازگاری کلی، اجتماعی، تحصیلی و هیجانی تفاوتی وجود ندارد؛ یعنی، استفاده از کامپیوتر بر سازگاری دانش‌آموزان تأثیری ندارد. اما، از نظر پیشرفت تحصیلی بین دو گروه دانش‌آموزان غیر کاربر و کاربر تفاوت معنی‌دار وجود دارد؛ یعنی، استفاده از کامپیوتر بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر دارد. زیرا، از نظر آماری t محاسبه شده (۱/۹۷) بزرگ‌تر از t جدول (۱/۹۶) است. بدین معنا که دانش‌آموزان کاربر پیشرفت تحصیلی بیشتری از دانش‌آموزان غیر کاربر نشان دادند.

سؤال دوم پژوهش: آیا بین پیشرفت تحصیلی دختران و پسران دبیرستانی کاربر اینترنت با دانش‌آموزان غیر کاربر اینترنت تفاوت وجود دارد؟

جدول ۳. میانگین و انحراف استاندارد تفاوت میانگین دو نیمسال دانش‌آموزان به تفکیک جنس و استفاده از کامپیوتر

جنسیت	دانش‌آموزان کاربر		دانش‌آموزان غیر کاربر		کل
	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	
پسر	۰/۹۲	۱/۵۷	۰/۸۹	۲/۴۶	۲/۰۶
دختر	۰/۷۰	۱/۵۲	۰/۶۸	۱/۶۸	۱/۶۴
کل	۰/۸۱	۱/۵۵	۰/۴۴	۲/۱۵	۱/۱۸

جدول ۴. نتایج آزمون تحلیل واریانس دو طرفه در مورد اثر کامپیوتر و جنسیت در پیشرفت تحصیلی

منابع تغییر	مجموع مجذورات	میانگین مجموع مجذورات	درجه آزادی	F	سطح معنی‌داری
دانش‌آموز کاربر	۳۸۰/۲۴	۱۳/۶۶	۳۹۵	۳/۹۷	۰/۰۵
جنس	۶۲۵/۴	۳۱/۸۸	۱	۹/۲۸	۰/۰۱
تقابل کاربر بر کامپیوتر و جنس	۳۵۴/۳	۱۱/۷۵	۱	۳/۴۲	۰/۰۵
خطا	۱۳۵۹/۹۴	۵۷/۲۹	۳۹۷	-	-

چنانچه در جدول ۴، مشاهده می‌شود، میزان F محاسبه شده در مورد اثرات کامپیوتر با درجات آزادی ۱ و ۳۹۶ برابر با ۳/۹۷ می‌باشد که در مقایسه با F جدول (۳/۸۴) بزرگ‌تر است که از لحاظ آماری در سطح $P < ۰/۰۵$ معنی‌دار می‌باشد. هم‌چنین، میزان F محاسبه شده در مورد جنسیت با درجات آزادی ۳۹۷ برابر است با ۹/۲۸ است که در مقایسه با F جدول (۶/۶۳) بزرگ‌تر است و از لحاظ آماری در سطح $P < ۰/۰۱$ معنی‌داری می‌باشد. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که تأثیر کاربرد کامپیوتر بر پیشرفت تحصیلی دو جنس یکسان است و در هر دو جنس موجب افزایش پیشرفت تحصیلی می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر، مقایسه سازگاری اجتماعی و پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان کاربر اینترنت و غیر کاربر اینترنت بود. نتایج پژوهش نشان داد که دانش‌آموزان کاربر از پیشرفت تحصیلی بیشتری نسبت به دانش‌آموزان غیر کاربر برخوردار هستند. این نتایج با یافته‌های پژوهش الیسون، لامپ و استفیلد (Ellison, Lampe & Steinfield, 2009) هم‌سو می‌باشد. بر اساس نتایج پژوهش این محققان، دانش‌آموزانی که در مدرسه از کامپیوتر استفاده می‌کنند، نسبت به دانش‌آموزانی که از کامپیوتر استفاده نمی‌کنند، عملکرد تحصیلی بالاتری دارند. بوید و الیسون (Boyd & Ellison, 2007) نیز اظهار نمودند در موقعیت‌هایی که دانش‌آموزان با سایت‌های اجتماعی، تربیتی و آموزشی مرتبط شوند، استفاده از کامپیوتر و روابط آنلاین باعث افزایش همکاری و پیشرفت در مسایل علمی می‌شود.

نتایج پژوهش حاضر، با نتایج تحقیق بیسر، کیسلر و کرات و بونوا (Bessière, Kiesler, Kraut & Boneva, 2008)، امیدوار و صارمی (Omidwar & Saremi, 2002) متفاوت می‌باشد. این دسته از محققان در مطالعه‌ای نشان دادند، کاربرانی که قسمت عمده وقت خود را با اینترنت سپری می‌کنند، معمولاً در پیشرفت تحصیلی دچار مشکل می‌شوند. هم‌چنین، استفاده از کامپیوتر و روابط آنلاین بر زندگی خانوادگی آنها تأثیر منفی می‌گذارد. زیرا، آنها زمان کمتری با خانواده صحبت می‌کنند و احساس تنهایی و افسردگی و کمبود عزت نفس در آنها بیشتر است. در تبیین مغایرت نتایج پژوهش حاضر با نتایج بیسر و همکاران و امیدوار و صارمی می‌توان گفت، کاربران به دلایل متفاوتی از شبکه‌های مختلف استفاده می‌کنند و بازده‌های متفاوت بستگی به شیوه استفاده آنها از

شبکه‌ها دارد. در شرایطی که دانش‌آموزان برای مقاصد علمی از کامپیوتر و اینترنت استفاده می‌کنند، چنین کاربردی به سازگاری و پیشرفت تحصیلی بیشتر آنها کمک می‌کند. به خصوص در موقعیت‌هایی که استفاده از کامپیوتر و اینترنت منجر به صحبت کردن و تبادل نظر در مورد تکالیف کلاسی و یا کلاس‌ها به‌طور کلی می‌شود. روابط آنلاین با دانش‌آموزان دیگر، فرصت را برای تمرکز بر تعاملات پایدار و طولانی مدت در مورد مسایل علمی فراهم کرده و به‌طور بالقوه آنها را برای ایجاد دوستی و تبادل با سایر دیدگاه‌ها، قادر می‌سازد (Cairns, Leung, Buchanan & Cairns, 1995). زیرا، استفاده علمی از شبکه‌های مختلف جذابیت و تنوع علمی برای دانش‌آموزان فراهم نموده و باعث فعال کردن و افزایش یادگیری در آنها می‌شود. این موضوع به نوبه خود باعث افزایش انگیزه تحصیلی در دانش‌آموزان کاربر شده و از بی‌علاقگی آنها نسبت به تکالیف جلوگیری می‌کند.

یافته دیگر پژوهش حاضر، نشان داد که بین دو گروه از دانش‌آموزان کاربر و غیر کاربر در سازگاری اجتماعی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. نتایج پژوهش حاضر، هماهنگی با محققانی است که اظهار نموده‌اند، استفاده از کامپیوتر به تنهایی تأثیری بر سازگاری اجتماعی افراد ندارد. موضوع استفاده از کامپیوتر و سازگاری اجتماعی، یکی از مباحث چالش برانگیز میان محققان است. برخی از محققان (Wilson, Fornasier & White, 2010) بر این عقیده‌اند که استفاده از شبکه‌های ارتباطی فرصت زیادی برای گسترش علم فراهم نمود؛ اما، از طرف دیگر، به دلیل کاهش تعاملات رو در رو، نگرانی‌هایی در جهت کاهش مناسبات انسانی ایجاد کرده است. به عنوان مثال، لیندر و مک‌کیم (Leander & McKim, 2003)، اظهار نمودند که استفاده از کامپیوتر منجر به کم شدن تعامل اجتماعی فرد با دیگران خصوصاً افراد خانواده می‌گردد. چنین افرادی زمان بیشتری را در تنهایی و زمان کمتری را با خانواده و دوستان سپری می‌کنند. کالتیالا-هینو، لیتونن و ریمپلا (Kaltiala-Heino, Lintonen & Rimpelä, 2004) نیز در مطالعه‌ای دریافتند که آن دسته از کاربران کامپیوتر که قسمت عمده روز خود را با اینترنت سپری می‌کنند، معمولاً در سازگاری اجتماعی دچار مشکل بوده و از احساس ناخوشایندی برخوردارند. این محققان استفاده از کامپیوتر را باعث به وجود آمدن انزوای طلبی، افسردگی و کاهش سازگاری اجتماعی می‌دانند. در مقابل برخی دیگر از محققان بر این عقیده‌اند، که استفاده از کامپیوتر باعث

اجتماعی شدن فرد شده و منجر به احساس روانی خوشایند در افراد می‌شود (Terri & Towner, 2011).

در تبیین مغایرت این یافته‌ها می‌توان گفت، چگونگی تأثیرپذیری یک فرد و تأثیر مثبت و منفی کامپیوتر بر سازگاری افراد به دلایل ورود آنها به اینترنت و متغیرهای شخصی بستگی دارد. به عنوان مثال، افرادی که زمینه افسردگی و گوشه‌گیری دارند، در خود احساس نیاز به تماس و رابطه با اشخاص دیگر نمی‌کنند. آنها کامپیوتر را جانشین دوستان و همکاران خود نموده و به طور کامل از دیگران کناره‌گیری می‌کنند (Boyd & Ellison, 2007). اما، استفاده از کامپیوتر در یک فرد برون‌گرا نه تنها باعث افسردگی نمی‌شود؛ بلکه، باعث بهبود روابط اجتماعی وی شده و منجر به کسب اطلاعات مفیدی از کامپیوتر می‌شود (Lampe, Ellison & Steinfield, 2006).

یافته دیگر پژوهش حاضر، درباره تأثیر متغیر جنسیت بر کاربرد کامپیوتر و رابطه آن با پیشرفت تحصیلی بود. نتایج این پژوهش نشان داد کاربرد کامپیوتر در هر دو جنس باعث پیشرفت تحصیلی می‌شود. این نتایج هم‌سو با پژوهش‌هایی است که بر اساس مطالعات تحقیقی نشان دادند، نمی‌توان نتیجه گرفت که یک جنس بر اثر استفاده از کامپیوتر پیشرفت تحصیلی کمتری از جنس دیگر دارد (Bosch, 2009). یک تبیین احتمالی از چنین یافته‌ای این است که هر دو جنس به یک میزان به امکانات دسترسی داشته و برخورداری از امکانات یکسان در هر دو جنس منجر به پیشرفت شده است.

در پایان باید خاطر نشان نمود، یافته‌های پژوهش حاضر در زمینه استفاده از کامپیوتر و شبکه از طریق پرسش‌نامه خود گزارشی دهی دانش‌آموزان به دست آمده است. نتیجه‌گیری قطعی نیازمند تحقیقات بیشتر از جمله گردآوری اطلاعات از طریق مصاحبه و مشاهده از کلیه دانش‌آموزان است. به علاوه، با توجه به کم بودن تعداد نمونه‌ها و محدود شدن نمونه به یک گروه سنی، در تعمیم این نتایج به جامعه‌ای بزرگ‌تر باید احتیاط نمود. با این حال نتایج حاصل از این پژوهش نشان دهنده موفقیت تحصیلی نسبی کاربران است. اگر چه به عقیده برخی محققان ابزار تکنولوژی می‌تواند، نقش دوگانه‌ای در پیشرفت تحصیلی و سازگاری اجتماعی بازی کند. اما، جمع‌بندی نظرات محققان نشان می‌دهد، اگر دانش‌آموزان از کامپیوتر و شبکه‌های اجتماعی در کلاس و خارج از کلاس به عنوان یک وسیله رسمی و غیررسمی آموزشی استفاده نمایند، این موضوع هم

منجر به پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان می‌شود و هم باعث می‌شود، آنها نگرش‌های مثبت‌تری نسبت به فعالیت‌های آموزشی پیدا کنند (Hill & Heiberger, 2012).

نظر به این که رسانه‌های گروهی نظیر اینترنت از عواملی محسوب می‌شود که می‌تواند در هدایت، تربیت و بالا بردن شعور اجتماعی دانش‌آموزان نقش مؤثری ایفا کند و برعکس آن نیز می‌تواند اتفاق بیفتد؛ یعنی، می‌تواند باعث گمراهی و انحراف شود. لذا پیشنهاد می‌شود:

- جهت کاهش اثرات منفی استفاده از شبکه‌های اجتماعی و رسیدن به دیدگاهی منطقی و واقع‌بینانه سواد رسانه‌ای به اقشار جوان و در حال تحصیل آموزش داده شود.
- در مدارس گروه‌هایی تشکیل گردند و دانش‌آموزان را جهت استفاده از شبکه‌های اجتماعی علمی و شبکه‌های مفید آموزش دهند. در این گروه‌ها معلم می‌تواند نقش هدایت‌کننده و راهنمایی‌کننده در جریان یادگیری داشته باشد.

References

1. Afshar Niyakan, S. (2002). *Review and compare emotional, social and educational adjustment in male and female students in the fields of mathematics, science and humanities*. M.Sc. Thesis, Alzahra University. (in Persian).
2. Ashoori, J., Kajbaf, M., Manshaee, Gh., & Talebi, H. (2014). *Comparison the effectiveness of web-based collaborative learning and traditional teaching methods in achievement motivation and academic achievement in biology course*. Islamic Azad University, Isfahan Science and Research Branch, Isfahan, Iran. (in Persian).
3. Beer, D., & Burrows, R. (2007). Sociology and, of and in Web 2.0: Some initial considerations. *Sociological Research Online*, 12(5), article 17. Retrieved November, 2007, from <http://www.socresonline.org.uk/12/5/17.html>
4. Berg, J., Bergaum, L., & Christoph, K. (2007). Social networking technologies: A Poke for campus services. *EDUCAUSE Review*, 42(2), 32-44.
5. Bessière, K., Kiesler, S., Kraut, R., & Boneva, B. S. (2008). Effects of internet use and social resources on changes in depression. *Information Communication and Society*, 11(1), 47-70.
6. Bosch, T. E. (2009). Using online social networking for teaching and learning: Facebook use at the University of Cape Town. *Communication: South African Journal for Communication Theory and Research*, 35(2), 185-200.
7. Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), article 11. Retrieved June, 2008, from http://jcmc.indiana.edu/vol13/issue1/boyd_ellison.html

8. Cairns R. B., Leung, M. C., Buchanan, L., & Cairns, B. D. (1995). Friendships and social network in children and adolescence: Fluidity, reliability, and inter-relations. *Child Dev*, 66(5), 1330-1343.
9. Careerbuilder. (2008). *One-in-five employers use social networking sites to research job candidates, careerbuilder.com survey finds*. Retrieved September 21, from <http://www.careerbuilder.com/share/aboutus/pressreleasesdetail.aspx?id=pr459&sd=9/10/2008&ed=12/31/2008>
10. Cheung, C., Chiu, P-Y., & Lee, M. (2010). Online social networks: Why do students use Facebook? *Computers in Human Behavior*, 27(4), 1337-1343.
11. Ellison N. B., Lampe, C., & Steinfield, C. (2009). Social network sites and society: Current trends and future possibilities. *Interactions*, 16(1), 6-9.
12. Gemmill, E., & Peterson, M. (2006). Technology use among college students: Implications for student affairs professionals. *NASPA Journal*, 43(2), 280-300.
13. Ghasem Zadeh, L., Shahrara, M., & Moradi, A. (2007). The survey prevalence rates Internet addiction among high school girls in Tehran and comparison addict and non-addict girls to the Internet in variables alone, self-esteem and social skills. *Journal of Education*, 1(23), 41-68. (in Persian).
14. Heiberger, G., & Junco, R. (2011). Meet your students where they are: Social media. *Journal of Higher Education Advocate*, 28(5), 6-9.
15. Hill, K., & Heiberger, G. (2012). Assessing the impact of metacognition and reading lessons on metacognitive awareness and reading comprehension in introductory biology. *Microbiology and Biology Education*, 13(1), 105-123.
16. Kaltiala-Heino, R., Lintonen, T., & Rimpelä, A. (2004). Internet addiction? Potentially problematic use of the Internet in a population of 12-18 year-old adolescents. *Addict Res Ther*, 12(1), 89-96.
17. Kim, K., Ryu, E., Chon, M. Y., Yeun, E. J., Choi, S. Y., Seo J. S., et al. (2006). Internet addiction in Korean adolescents and its relation to depression and suicidal ideation: A questionnaire survey. *Int J Nurs Stud*, 43(2), 185-192.
18. Ko, C. H., Yen, J. Y., Chen C. C., Chen, S. H., Wu, K., & Yen, C. F. (2006). Tridimensional personality of adolescents with Internet addiction and substance use experience. *Can J Psychiatry*, 51(14), 887-894.
19. Lampe, C., Ellison, N., & Steinfield, C. (2006). A Face (book) in the crowd: social searching vs. social browsing. *Proceedings of the 2006 20th Anniversary Conference on Computer Supported Cooperative Work*, 167-170.
20. Leander, K. M., & McKim, K. K. (2003). Tracing the everyday "sittings" of adolescents on the Internet: A strategic adaptation of ethnography across online and offline spaces. *Education, Communication, and Information*, 3(2), 211-240.
21. Mansouri, S. (2008). *Comparison the effect of ordinary and smart schools on development of critical thinking skills and achievement motivation on third high school students*. M.S. Thesis, Allameh Tabatabaei University. (in Persian).

22. Mazer, J. P., Murphy, R. E., & Simonds, C. J. (2007). I'll see you on Facebook : The effects of computer-mediated teacher self-disclosure on student motivation, affective learning, and classroom climate. *Communication Education*, 56, 1-17.
23. Miniwatts Marketing Group. (2011). *World internet users and population stats*. Retrieved from <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>
24. Omidwar, A., & Saremi, A. (2002). *Internet addiction (descriptions, etiology, prevention, treatment and Internet Addiction Disorder scale)*. Mashhad: Tamrin Publications. (in Persian).
25. Pasek, J., More, E., & Hargittai, E. (2009). Facebook and academic performance: Reconciling a media sensation with data. *First Monday*, 14(5). np. Retrieved from <http://webuse.org/pdf/PasekmoreHargittai-FacebookFM09.pdf>
26. Ranney, J. D., & Troop-Gordon, W. (2012). Computer mediated communication with distant friends: Relations with adjustment during students first semester at college. *Educational Psychology*, 104, 848-861.
27. Rausch, J. L., & Hamilton, M. W. (2006). Goals and distractions: Explanations of early attrition from traditional university freshmen. *The Qualitative Report*, 11(2), 317-334.
28. Salaway, G., Caruso, J. B., & Nelson, M. R. (2008). *The ECAR study of undergraduate students and information technology*. Boulder, CO: Edu cause Center for Applied Research.
29. Sinha, A. K. P., & Singh, R. P. (2005). *Manual for adjustment Inventory for school students*. Agra: National Psychological Corporation.
30. Stephens, N. M., Fryberg, S. A., Markus, H. R., Johnson, C. S., & Covarrubias, R. (2012). Unseen disadvantage: How American universities focus on independence undermines the academic performance of first generation college students. *Personality and Social Psychology*, 102, 1178-1197.
31. Terri, L., & Towner, C. (2011). Facebook and education: A classroom connection? In Charles Wankel (Ed.) *Educating Educators with Social Media (Cutting-edge Technologies in Higher Education)*, 1(5), 6-9, 33 -57.
32. Williams, D. (2006). On and off the net: Scales for social capital in an online era. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 11(2), 593-628.
33. Wilson, K., Fornasier, S., & White, K. (2010). Psychological predictors of young adults use of social networking sites. *CyberPsychology, Behavior, and Social Networking*, 13(2), 173-177.
34. Zins, J. E., Bloodworth, M. R., Weissberg, R. P., & Walberg, H. J. (2004). The scientific base linking social and emotional learning to school success. In *J.: What does the research say?* (pp. 3-22). New York: Teachers.

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی